

GJALLARHORNET

Utges av Svenska Arkeologiska
Samfundet

Årgång 26. Nr.1. 2006

DEBATT OM SVENSKA ARKEOLOGISKA SAMFUNDET (SAS) 22 FEBRUARI 2006

Debatten ägde rum på Institutionen för Arkeologi och Antikens Kultur, Stockholms universitet (Wallenberglaboratoriet), som tidigare aviserats i Gjallarhornet. Inledare till diskussionen, som lockade ett 25-tal åhörare, var Nils Ringstedt, Agneta Åkerlund, Bozena Werbart, Gunnel Ekroth och Marie Svedin.

SAS ordförande *Nils Ringstedt* sammanfattade inledningsvis – som bakgrund till debatten - Samfundets historik från 1947 till dagens situation och hänvisade till hemsidan www.arkeologiskasamfundet.nu, där intresserade kan läsa om Samfundets historia. Samfundet bildades som en mycket lärd organisation med ledamöter, som skulle besitta hög vetenskaplig kompetens. Idag är SAS en öppen organisation med möjlighet för alla, som anser sig uppfylla nuvarande invals-kriterier, att föreslå sig för inval. Antalet ledamöter är idag 668.

Agneta Åkerlunds, SAS ordförande 1999-2001, budskap var bl. a., att det fanns ett fortsatt behov av Samfundet som en plattform för alla arkeologier att samlas i

och diskutera viktiga frågor och värderingar, som är bärande i arkeologsamhället. Det är viktigt med en oberoende intresseorganisation liksom mångfald. Agneta bildade arbetsgrupper, när hon tillträdde. De skulle förbereda ställningstaganden och leda till en öppnare debatt både inom och utom Samfundet. Agneta såg SAS som en naturlig mötesplats. Frågor, som bl. a. är viktiga är etikregler, där positioner flyttats fram en bit. Det är vidare viktigt att upprätthålla en god yrkeskompetens. Som ordförande i valberedningen vittnade Agneta om svårigheter att engagera SAS ledamöter i styrelsearbetet. Tidsbrist och tvekan att våga framträda i officiell position tycks vara några orsaker.

Bozena Werbart refererade och hänvisade till sin artikel ”Samfundet – till vilken nytta” i Gjallarhornet 2005:3. Särskilt i norra Sverige tycks SAS ha anseende att vara ”elitistiskt”. Bozena framhöll vidare, att SAS är ungt men har genomgått stora förändringar under sina 59 år av existens, särskilt de senaste 10 åren. Det viktigaste är principen, att det nu går att välja in sig själv som ledamot istället för att – som tidigare – bli föreslagen som ledamot. SAS deltar i samhällsdebatten på olika sätt. Etik har i flera år varit en viktig fråga för SAS.

Arbetsgrupper fortsätter att ta upp angelägna frågor som bl. a. rör arkeologins samhällsrelevans. SAS har årsmöten på olika ställen i landet – men tyvärr har det i några fall varit dålig anslutning till dessa möten trots detta.

Gunnel Ekroth anknöt till SAS historik. Hennes budskap var vikten av att många arkeologier samlas inom SAS. Gunnel tog upp frågan om att ”antikare” och andra arkeologer lever i olika verkligheter, vilket bl. a. återspeglas i olika möjligheter att få arbete. För ”antikare” gäller det antingen akademisk anställning eller arbete utomlands. Gunnel ställde frågan varför ”antikare” med sin speciella situation skall engagera sig i SAS. Hon besvarade den genom att framhålla, att hon lärt sig mycket även om ledamotskap i SAS inte varit till hjälp yrkesmässigt. De båda grenarna är visserligen olika – men de hör ihop!

Marie Svedin hade frågat ett stort antal doktorander om deras uppfattning om SAS. Endast ett fåtal var ledamöter av SAS, visade det sig. Okunskapen var tydligen stor om SAS, mindre i vissa delar och mer i andra delar av landet. Många doktorander förstod inte hur man kunde bli ledamot. Förslag hade lämnats om att ledamotskap skulle beviljas enbart på grund av avlagd examen. Några tyckte SAS var för osynligt i samhällsdebatten och för Stockholmscentrerat, elitistiskt och hierarkiskt. Current Swedish Archaeology var uppenbarligen en uppskattad publikation. Några förslag om vad SAS borde göra i framtiden hade inte kommit - utöver vad SAS redan gör. Etikreglerna hade enligt Marie tagit för mycket tid av SAS verksamhet. Marie var förvånad över att

2

inte fler arkeologer var ledamöter med tanke på de ändrade intagningsreglerna. Den yngre generationen borde stimuleras att delta i SAS, som bör vara en organisation, som det är roligt att vara med i. Styrelseledamöter ska ha en vision – vilja göra något!

I den efterföljande diskussionen kom många synpunkter fram. Några sammanfattas kort i det följande.

Bl. a. framhölls, att styrelseledamöter måste åta sig att sprida information om SAS till bl. a. doktorander. Argumentet att det finns ett främlingsskap för SAS ute i landet bemöttes med, att det finns olika arkeologiska konstellationer i landet. Det är svårt finna konstellationer, som griper över stora områden.

SAS verksamhet hade förskjutits från inomvetenskapliga frågor till politisk korrekthet – utredningar, remisser, arkeologisk samhällsrelevans och etiska frågor. Är det möjligt att återgå till SAS ursprungliga idé – att diskutera mer arkeologi? Å andra sidan finns en rad fora, där arkeologi diskuteras. Varför kan inte SAS ha t ex ett årligt möte, där information om vad som händer i svensk arkeologi lämnas och diskuteras? I Danmark och Tyskland finns något liknande redan idag.

Är SAS verksamhet idag meningsfull – i en situation där det är kostsamt att ordna styrelsemöten och det är svårt att få ledamöter ta på sig förtroendeposter i styrelsen? Skall SAS kapital istället användas för att dela ut stipendier till forskare?

Processen att få fram de etiska reglerna var viktig och alla fick möjlighet lämna synpunkter – även om det var få som engagerade sig i etikdebatten. Det finns också arkeologer, som anser det kontraproduktivt med etiska regler. De har en kort ”bäst före tid” och kräver kontinuerlig uppdatering.

SAS måste få med sig de unga forskarna – få doktorander var närvarande på dagens möte, framhöll någon.

Internationalisering diskuterades. RAÄ är idag internationellt engagerad. Arkeologin har stora förutsättningar att bli mer internationaliserad. SAS har en uppgift att verka för att arkeologin blir mer internationell. Klassisk och nordeuropeisk arkeologi måste ”mötas” i större utsträckning! Samarbete mellan den klassiska och nordeuropeiska arkeologin bör ske redan från grundnivån – det är för sent, om det börjar på doktorandnivå. Det skulle vara intressant med seminarier med representanter för olika arkeologier i syfte att finna en gemensam nämnare.

Sammanfattande kommentarer: Den styrelse, som tillträder vid årsmötet i april, får flera frågor att fundera över. Det är uppenbart att få känner till, att det redan idag är möjligt för arkeologer att föreslå sig själva som ledamöter av SAS istället för att andra lämnar ett förslag till styrelsen. Tydligen har vi i styrelsen inte informerat klart om detta. Det bör ske. Mer öppenhet och möjlig ytterligare uppluckring av inträdesregler så att fler yngre arkeologer kommer med i SAS är en viktig fråga. Förnyring och öppenhet med bred representation av alla typer arkeologier bör alltså övervägas av SAS. Det är då viktigt att

fundera över vilka konsekvenser ett betydligt större antal ledamöter innebär i form av administration och merkostnader för att hålla kontakter med alla.

Framförallt måste SAS finnas kvar som en mötesplats för arkeologer. SAS bör marknadsföras mer, bl. a. i Gjallarhornet. Att ha informationsmöten regelbundet om svensk arkeologi med inriktning på alla typer av arkeologi kan vara en intressant fråga att fundera på inför kommande års program.

Vad SAS skall syssla med i framtiden är naturligtvis en angelägenhet för alla ledamöter i SAS. Alla har möjlighet att i Gjallarhornet föra fram idéer och ventilera sina synpunkter!

Nils Ringstedt
Ordförande SAS
Nil.ringstedt@localnet.net

REMISSKONFERENS – BETÄNKANDET UPPDRAGSARKEOLOGI I TIDEN (SOU 2005:80)

I Gjallarhornet 2005:4 sammanfattades kort rubricerade betänkande, som har remitterats till 105 instanser, däribland Svenska Arkeologiska Samfundet. Riksantikvarieämbetet ordnade den 26 januari en konferens för remissinstanserna i Ingenjörsvetenskapsakademiens konferenslokaler.

Utredaren Ingvar Paulsson och sekreteraren Bodil Svensson presenterade huvuddragen i utredningens överväganden och förslag. De gick igenom uppdragsarkeologins syfte och mål, RAÄ's och länsstyrelsernas framtida roller, bolagiseringen av UV, kvalitets- och kompetensfrågor och förslagens ekonomiska och andra konsekvenser. Dagen avslutades med en panel med följande experter från utredningen; Carolina Andersson, RAÄ/UV-Mitt, Lars Amréus, Statens historiska museer, Ann-Charlotte Backlund, Stockholms stadsmuseum (tidigare länsstyrelsen i Stockholms län), Lena Holm, Umeå Universitet och Lars Sjösvärd, Länsmuseet Gävleborg. Under hela dagen ställdes frågor från de inbjudna remissinstanserna, som utredare och experter svarade på.

Utredarna framhöll särskilt förslaget att ändra § 13, Kulturminneslagen, och föra in orden ”och förmedla resultaten”. Syftet med uppdragsarkeologi skall alltså också vara att förmedla resultaten till allmänheten/konsumenterna. Förmedling skall vara del av en undersökning och bekostas av exploitören. Flera av de närvarande ansåg, att förslaget om förmedling är bra.

På fråga varför inga *internationella utblickar/jämförelser* gjorts i utredningen blev svaret, att dels medgav inte tiden detta, dels var det svårt göra rättvisa jämförelser på grund av olika system i t ex de nordiska länderna. Frågan hade dock varit uppe i utredningen.

Vilka effekter på *undersökningskvaliteten* blir följden av att UV skiljs från RAÄ,

4

var en annan fråga. Utredarna hoppades på goda effekter! RAÄ får en viktig roll i framtiden att svara för kvalitet vad gäller metod- och teknikutveckling.

Någon framhöll, att betänkanudet inte behandlar *konsivering* av arkeologiska föremål. Detta, framhöll utredarna, var inte ett uppdrag som ingick i utredningen. Det var en fråga som behandlades i en proposition i mitten på 1990-talet och ansågs inte behöva följas upp nu. Sekreteraren påpekade att i tydligare och mer aktiv tillsyn, kontroll mm ingår även frågor rörande *konsivering* av föremål.

Beträffande RAÄ's och länsstyrelsernas roll i framtiden framhöll Ingvar Paulsson att RAÄ har ett nationellt ansvar för uppdragsarkeologin. *Kunskapsuppbyggnad* och *kunskapsåterföring* är viktiga nyckelord. Det finns skäl att se över RAÄ's styrdokument i syfte att få till stånd ökad tydlighet i förhållande till länsstyrelserna. Det nationella ansvaret innebär att *styra, stödja och samordna*. Det är RAÄ's uppgift. RAÄ måste få en mer styrande roll i framtiden.

Diskussionen på konferensen uppehöll sig länge vid frågan om vikten av att skapa *kunskapsunderlag* och *kunskapssammanställningar* att ligga till grund för undersökningar. Från flera håll – inte minst UV – anfördes, att det är ett bra förslag från utredningen att kunskapsunderlag skall finnas. Dock är det svårt och arbetsintensivt att ta fram sådana underlag. Insatser från flera olika håll krävs. Det är inget som länsstyrelserna själva kan klara av. Bidrag från universitet och högskolor med kunskap är därför angelägna. Arkeologiska rapporter utgör en central

del i kunskapssammanställning. ATA är idag den enda institution som samlar alla arkeologiska rapporter. Från utredarna framhölls, att utredningen diskuterat om ett *nationellt undersökningsregister* skulle skapas. Det skulle dock ta för stora ekonomiska resurser i anspråk och något förslag har därför inte lagts. Frågan om kunskapsunderlag också kan verka konserverande tankemässigt ventilerades – men faran för detta ansågs inte stor.

Kunskapsunderlag och sammanställningar har stor betydelse som underlag för de *kravspecifikationer*, som skall utformas. För länsstyrelserna är därför bra kunskapsunderlag viktiga. Utredarna framhöll, att de föreslagit ökade resurser för länsstyrelserna, som måste tas in genom avgifter. Det är en uppgift för regeringen, att i regleringsbrev ange att kravspecifikationer skall upprättas.

Bolagiseringen av UV förklarades av utredarna. Aktiebolagsformen ansågs vara den bästa formen, om UV skall skiljas från RAÅ för att UV skall fungera väl i konkurrens med andra undersökare. Utredningen har dock inte diskuterat hur den framtida organisationen skall se ut utan föreslår att en organisationskommitté tar sig an detta.

Någon tog upp frågan vad för slags *”marknad”* som UV skall fungera i. Det är knappast någon marknad i den bemärkelse som EU:s konkurrens-lagstiftning talar om. Marknaden för arkeologiska undersökningar är speciell. Ibland händer det att det – trots konkurrens - inte finns någon ”utfö-

rare” som vill åta sig ett uppdrag. Då blir det UV som får ta på sig rollen som utförare av en undersökning. Det måste på denna särskilda marknad alltid finnas någon som tar på sig de inte vinstgivande uppdragen!

Kvalitet och kompetens var också en fråga som togs upp. Utredarna har talat mycket om god beställarkompetens. Det gäller att länsstyrelserna har sådan kompetens för att t ex skriva bra kravspecifikationer. För att höja kompetensen krävs samarbete med universitet och högskolor. Det är inte meningen att bygga upp expertkompetens hos länsstyrelserna – sådan får handlas in – utan vad det gäller är att ha god allmän kompetens. Det gäller att ”klara ut vad man själv klarar och vad man behöver köpa som hjälp”. Länsstyrelserna skall enligt utredarna ha ansvar för god vetenskaplig, antikvarisk kvalitet i undersökningarna. Ämbetet har en stor roll, när det gäller kvalitet i metodanvändning mm. Ökad kvalitet uppnås genom ökat kunskapsunderlag och bättre beställarkompetens, liksom ökad tillsyn genom länsstyrelserna. En bra löpande tillsyn är en garant för en bättre kvalitet.

Kostnadseffektivitet i arkeologiska undersökningar är, när kostnaderna är rimliga och motiverade, alltså då det är ett rimligt förhållande mellan kostnader och kvalitet. Frågan om *auktorisering* berördes av utredarna, som förklarade att utredningen inte föreslagit sådan på grund av att många problem fanns såsom bl. a. vad och vilka skall auktoriseras, regler måste utformas liksom tillsynssystem. Frågor om konkurrens och konkurrensneutralitet väcktes. Hur situationen idag ser ut

borde ha diskuterats av utredningen, påpekade någon, liksom hur det kan bli i Sverige i framtiden. Det skulle – enligt Paulsson – då ha blivit en större utredning än vad som var tänkt.

Dagen avslutades med experterna som i en *panel* bl.a. besvarade frågor från publiken. Experterna syntes relativt eniga i utredningens slutsatser och förslag. Det var, framhölls det, viktigt att UV får fortsätta och arbeta ungefär som nu. Systemet, som det idag är utformat, är bra men har vissa brister. De rättas till genom utredningens förslag. Att *universitet och högskolor* kommer in i uppdragsarkeologiska sammanhang mer än hittills underströks. Från publiken påpekades att kunskapsunderlag måste ställas samman från många källor – inte minst synpunkter och information från allmänhet, hembygdsrörelse, skolor mm. Ett *handlingsprogram* måste utarbetas på grundval av alla källor. En *”strategi för förmedlingskommunikation”* måste också tas fram.

Sammanfattningsvis föreföll det vara en ganska stor enighet bland företrädarna för remissinstanserna, att förslagen från utredningen var bra och borde genomföras. Det fanns naturligtvis olika nyanser och uppfattningar beträffande vissa förslag – men ingen av de närvarande uttryckte sig negativt eller avvisande till vad utredningen presterat. Det återstår nu att se vad remissvaren så småningom mynnar ut i – och vad regeringen därefter beslutar göra med anledning av utredning och inkomna svar!

Nils Ringstedt
Ordförande SAS

6

REMISSYTTRANDE ÖVER UPPDRAGSARKEOLOGI I TIDEN (SOU 2005:80)

Svenska Arkeologiska Samfundet har yttrat sig över betänkandet SOU 2005:80. Yttrandet sammanfattas här.

I skrivelsen till Utbildnings- och kulturdepartementet ställer sig Samfundet i princip bakom de förslag, som lämnas. Det finns dock frågor, som Samfundet anser borde ha belysts bättre. Samfundet tillstyrker förslaget att renodla RAÅ:s roll och ansvar i förhållande till länsstyrelserna. Dock understryker Samfundet vikten av att den vetenskapliga kompetensen inte eftersätts. RAÅ, som tillsynsmyndighet, får en viktig roll. Samfundet anser att regler måste finnas, så att vetenskaplig kvalitet och kompetens också fortsättningsvis präglar undersökningsverksamheten.

Vidare anser Samfundet, att frågor rörande läns museernas arkeologiska verksamhet borde belysas i den fortsatta beredningen av betänkandet. Läns museernas arkeologiska verksamhet och effekter för dem på grund av förslagen har inte analyserats i utredningen.

Samfundet tillstyrker ändringen i § 13, Kulturminneslagen. Ändringen innebär att orden ”och förmedla resultaten” införs. Samfundet understryker vikten av att förmedling på olika sätt sker i anslutning till en arkeologisk undersökning och att den utformas så,

att vanliga människor kan ta till sig informationen.

Utredningen har inte föreslagit ett nationellt undersökningsregister. Samfundet anser att ett register kan vara en viktig förutsättning för att skapa de kunskapsunderlag och kunskaps-sammanställningar, som utredningen finner angelägna som grund för de kravspecifikationer, som måste utformas.

Samfundet instämmer i utredningens uttalande om betydelsen av att länsstyrelserna har lämplig kompetens för att klara sitt uppdrag som beställare. Utredningen kunde dock ha presenterat olika lösningar för hur kompetens hos beslutsfattare skulle kunna ökas. Ökat utbyte och samarbete mellan uppdragsarkeologin och universitet och högskolor tillstyrks. Det saknas idag strategier för det samarbete, som är i hög grad angeläget, framhåller Samfundet. Den frågan kunde utredningen ha utvecklat.

Vad gäller frågan om att införa auktorisation har utredaren diskuterat och avvisat den. Samfundet finner det vara ett klokt beslut. Auktorisation måste omgärdas med regler om vad och vilka, som skall auktoriseras, hur tillsyn skall ske, sanktioner om regler inte följs mm. Auktorisation som ”kompetens-förklaring” kan få såväl struktur- som konkurrenshämmande effekter.

Utredaren nämner de etiska riktlinjer, som Samfundet fastställt och som bygger på de regler, som the European Association of Archaeologists (EAA) har fastställt. Samfundet framhåller avslutningsvis, att Samfundets etiska

riktlinjer revideras fortlöpande i syfte att hålla den etiska och vetenskapliga standarden bland landets arkeologer på en fortsatt hög nivå.

Det fullständiga remissyttrandet kan läsas på Samfundets hemsida www.arkeologiskasamfundet.nu

Nils Ringstedt
Ordförande SAS

ARKEOLOGI OCH SAMHÄLLE

Den 26-27 januari ägde ett minisymposium rum på Kulturen i Lund, anordnat av Institutionen för Arkeologi och Antikens historia vid Lunds universitet med temat ”Arkeologi och samhälle”. Symposiet refererade till den stora fascinationen och intressen för arkeologi som finns i samhället. Detta intresse finns även bland SAS medlemmar och två av dessa, Kristina Jennbert och Bozena Werbart, har efter symposiet satts sig vid tangentbordet och tecknat ner sina tankar kring symposiet, vilka här återges.

ARKEOLOGI OCH SAMHÄLLE, ETT MINISYMPOSIUM I LUND

Ett minisymposium om hur arkeologi kan framstå utanför den vetenskapliga sfären ägde rum den 26-27 januari 2006 -i Lund. Det var Institutionen för arkeologi och antikens historia och Kulturen som bjöd in till en debatt om

arkeologi. Vi står inför en framtid som utmanar till ett engagemang om kunskapsfrågor, profilering av ämnet och kommunikation med olika intressegrupper i samhället. En viktig publikkontakt är museerna. Den tredje uppgiften vid universiteten och en integrering i ett europeiskt utbildningssystem, den s.k. Bologna-processen ingår i vår diskussion om att arkeologin är fruktbar och efterfrågad även utanför den vetenskapliga diskursen. För oss handlar det om att skapa en vassare humaniora som lyfter fram nya aspekter på vetenskapens innehåll och form. Det blev två inspirerande dagar med spännande presentationer och filmvisningar. Intresset var mycket stort. Arkeologer, museiarbetare och studenter lockades till Kulturen och till torsdagens kvällsbuffé på Antikmuseet. De flesta kom från den närmaste regionen och Sydsverige men även personer från Trondheim och Umeå hade hittat till Lund.

Idén till minisymposiet föddes för ett år sedan, då Malmö Museer ordnade ett möte om TV programmet *Riket*. Många av oss funderade över programmet och vi blev uppbragda över att förfalskningar och fantasi kontrades med förklaringar om vad folket vill ha. Arkeologi är onekligen lockande. Arkeologi fyller tidskrifter som till exempel *Illustrerad vetenskap* eller *National Geographic* eller SVT med program som *Utgrävarna* och *Stenristarna* eller *Discoverys* alla program om fantastiska upptäckter och teknikkunskap världen runt. Filmer som *Troja* och *Alexander den store* tyder på att det förflutna är attraktivt att iscensätta. Arkeologin är medial och mycket ofta domineras förmedlingen av arkeologi av det största, det äldsta, det

mest ursprungliga, det unika, eller helt enkelt att historien får skrivas om. Kan en öppenhet och ett ifrågasättande också finnas i en massmedial arkeologi?

Arkeologi används på olika sätt utanför vår egen mer vetenskapligt inriktade arkeologi och det finns idag ett stort intresse för det förflutna. Vikingabyar och medeltidsfestivaler lockar besökare. Teveserier som *Riket* och *Utgrävarna* ger höga tittarsiffror. Det är nödvändigt att undersöka, belysa och analysera och diskutera arkeologins olika skepnader och fundera om detta kan få konsekvenser för vår grundutbildning och forskning, och det var syftet med minisymposiet.

På programmet stod tio föredrag som på olika sätt gav perspektiv på arkeologi och samhälle. Vi startade med att visa en bit ur det fjärde programmet av *Utgrävarna*. Jonna Ulin fortsatte och berättade om hur hon lanserade idén till SVT. Det gällde att förklara att arkeologi tillsammans med människors minnen kunde lyfta fram ”vanliga” människors platser. Producenten Mikael Hylin lyfte därefter fram hur han formade de inspelade scenerna till ett tittarvänligt program. Det är tydligt att TV mediets krav på dramaturgi ställer den arkeologiska vetenskaplighetens språk på ända. Vem kan konkurrera med en tryckt text mot musik och grafik? Mats Burström tog upp ett nytt samtidsarkeologiskt projekt om Kubakrisens arkeologi, och om de fältarbeten som arkeologer tillsammans med ett TV team nyligen startat på Kuba. Därefter menade Jes Wienberg att kunskapsfrågor måste ställas i relation till vad som förmedlas, och han talade om arkeologi i termer av

upplysning, terapi och moral. Och det är ju tankeväckande.

Fredagen inleddes med att Mats Engström lyfte fram olikheter och likheter om hur arkeologer och allmänheten ser på arkeologi. Det var några av de resultat från en enkätundersökning som han utförde i samband med sitt magisterarbete. Anders Högberg tog upp konsekvenser av evolutionsbiologisk/arkeologisk litteratur, och han drog intressanta paralleller med *Intelligent Design Theory*. Denna typ av fack/populärböcker och deras teorier om människans förfall står i kontrast till tidsresors positiva längtan till upplevelser. Det var Bodil Petersson som tog upp det sinnliga och fysiska upplevelsen att resa i tiden utifrån forntida rekonstruktioner. Berit Wells visade film och berättade om sina upplevelser i samband med OS i Athen 2004 och sin egen medverkan som volontär. Hennes presentation om hur antika platser återanvändes till bl a kulstötning och om hur antikens gudavärld användes under OS ger perspektiv på hur arkeologi används i ett land där antika monument är påtagliga och rentav självklara. Cornelius Holtorf pläderade för att arkeologer bör använda sig av sin egen popularitet, som äventyr, spänning och detektivarbete. Han menade att arkeologi är ett varumärke i vår tids populärkultur. Louise Ströbeck tog sin utgångspunkt i arkeologins metoder att systematisera och objektifiera materiell kultur och menade att det arkeologiska metodarbetet kunde vara ett sätt att avvärja de mest destruktiva hotbilderna. Antingen kan man acceptera olika ”arkeologier” utanför den vetenskapliga

arkeologin och se dem som ett positivt tillskott till den arkeologiska diskursen, eller förneka deras betydelser för arkeologin. Konferensen avslutades med en debatt under ledning av Charlotte Wikander: Vad vill folket ha? Vad serveras? Vad vill arkeologerna? Deltagarna Mats Burström, Kristina Jennbert, Björn Magnusson Staaf, Bozena Werbart och Elisabeth Iregren tog upp olika frågor som handlade om:

- kunskapens villkor i vår samtid och framtid
- den arkeologiska vetenskapen i alla dess inriktningar
- vem äger det förflutna
- vem äger rätten att förmedla det förflutna
- arkeologi som en tillmötesgående underhållning
- arkeologi som en kommersiell upplevelseindustri
- arkeologi som ett aktivt samhällsredskap
- arkeologens expertroll
- om att vara i allmänhetens tjänst

Det finns en debattglädje inom arkeologin och den kom fram vid många tillfällen under dessa två dagar. Här fanns utrymme att göra sin röst hörd. TV serien *Ugnävarna* har bidragit till en debatt om arkeologin, vad som är arkeologi eller inte. Det är bra. Arkeologi förutsätter en kontinuerlig debatt. Arkeologi är debatt. Arkeologisk forskning är en sorts nyfikenhetsdriven forskning och en del av humaniora som alltmer tas för givet.

För inte så länge sedan var den vetenskapliga normen att producera en

värdeneutral kunskap. Idealet var att de arkeologiska föremålen, fynden, stod i centrum för en objektiv kunskap. Men idag ser man annorlunda på innehållet och karaktären av vetenskaplighet, där tolkningsperspektiven ger oss möjlighet att finna flera lösningar på ett problem. Kunskap blir på så sätt förankrad med uttolkarna och deras utgångspunkter, dvs. vår tids normer och värderingar. Vi måste skruva öronen och vidga blicken i vår undersökning av vad för sorts arkeologi som finns runtomkring oss.

Kristina Jennbert

EN VASSARE HUMANIORA?

Arkeologins samhällsrelevans debatteras på universiteten, i antikvariska myndigheter och internt inom Svenska Arkeologiska Samfundet. Samfundets arbetsgrupp ”Arkeologi och samhällsrelevans” diskuterade under ett antal år etiska frågor, fokuseringen på samhällsrelevansen känns dock särskilt idag exceptionellt motiverad. Det är inte Samfundets roll att ”sprida kunskap eller tankehorisonter”, snarare att erbjuda möjligheter till debattkvällar och bilda en plattform för brinnande frågor, där den samhällsrelevansen kan debatteras om och om igen och på det sättet berika det redan aktiva forumet för reflexion och samhällskritik.

Det är dags med öppenheten mot det, som tidigare kallades lite nedlåtande, för ”populärkultur”. Media, TV-program (som ”Utgrävarna”), museernas nya arkeologiska utställningar – kan de bidra till att utveckla det

arkeologiska samtalet? En sak är säker: arkeologins popularitet i TV, massmedia, arkeologiska karnevaler och upplevelsemarknader, ibland kallade för *upplevelseindustri, jippo* eller *tivoli*, utgör inget hot mot den ”vetenskapliga”, professionella arkeologin.

Symposiet i Lund refererade till den stora fascinationen och intresset för arkeologi i samhället. TV programmet ”Utgrävarna” och berättelser om både materiella ting och människoöden i det förflutna och i vår egen tid kan ge olika varierande bilder av vad arkeologi också kan vara. Samtal och kommunikation med olika grupper i samhället kan bidra till att skapa en vassare humaniora. En viktig punkt i debatten blev en paneldiskussion och allmän debatt med just denna titel. ”Arkeologi och samhälle. En vassare humaniora? Vad vill folket ha? Vad serveras? Vad vill arkeologerna?”.

Men symposiet började på torsdagen den 26 januari med en visning av valda avsnitt ur Utgrävarna. Jonna Ulin (fil dr i arkeologi från Göteborg) diskuterade senare sitt bidrag och talade om att lansera en idé till TV. Producenten från SVT 1, Mikael Hylén delade med sig av sina erfarenheter från Utgrävarnas produktion. Vardagens historia, mänskliga berättelser och funderingar kring att stå nära människors öde man skildrar diskuterades senare. Genom *public service* blir människorna vilka berättar sina historier, aktiva och deltagande, menade Jonna. Utgrävarna visade just denna mångfald av berättelser som ägde rum, inte nödvändigtvis alldeles för länge sedan, men ibland bara för 50 eller 100 år sedan. Men arkeologi är inte bara minnen, minnena kan försvinna med människans dåliga ”minnen”. För producenten är

arkeologi ett fantastiskt verktyg att skildra historien, han delade med sig av erfarenheten hur man bär sig åt för att producera ett tittarvänligt program, med kompromisser av olika slag.

Professor Mats Burström från Södertörns Högskola höll sedan föredrag ”Från Utgrävorna till Kubakrisens arkeologi” och professor Jes Wienberg från Lunds institution talade om ”Arkeologi – upplysning, terapi eller moral”. Frågor om TV-mediet kan utveckla det arkeologiska samtalet samt vilka är det som deltar i samtalet berördes. Även Mats betraktar arkeologi som verktyg för att föra fram relationer mellan ting och minnen, där det förflutna ses som ett rum för existentiella frågor. En utställning ”*Materiality and Memory. The contemporary archaeology of the f. Soviet Missile Sites in Cuba*” kommer att visas i samarbete med Statens Historiska Museum i Stockholm.

Men vems samtal är det egentligen? Personligen tycker jag inte att TV media skall hjälpa arkeologer att utveckla interna samtal i den redan introverta arkeologiska världen. Om det gäller samtal med allmänheten måste vi föra en riktig dialog. Dagen avslutades med diskussion om Utgrävorna och vad arkeologi kan vara med diskussionsledare Björn Magnusson Staaf, stadsantikvarie från Kulturen.

Fredagen den 27 januari diskuterade Anders Högberg från Malmö Kulturmiljö om arkeologi har anspråk på frälsning av samtiden i sitt föredrag ”Arkeologi – frälsning för folket?” Böcker om evolutionsbiologi och arkeologi säljer bra, men hur ser arkeologins roll i samtiden ut i ljuset av dessa skrifers innehåll? De flesta innehåller romantiserandet av t.ex. jakt/samlarsamhällen och enligt Anders

bidrar till postmodernistisk relativism i fråga om t.ex. människans ursprung (i USA – intelligent design).

Mats Engström (arkeologistuderande från Göteborg) gjorde intressanta inom- och utomvetenskapliga enkätundersökningar i syfte att få fram om det finns skillnader mellan arkeologer och allmänhet om synen på vad arkeologi är och vad dess målsättning består i. I sitt föredrag ”En insikt i allmänhetens syn på arkeologi” funderade han över vilka funktioner anser man att arkeologin fyller i dagens samhälle. Det intressanta med Mats enkät är att den visade att det är vi arkeologer som måste övertyga allmänheten om ämnets betydelse och inte tvärtom.

En viktig ingrediens i samhälls-engagemang för det förflutna idag är en önskan att få en fysisk och sinnlig upplevelse, en längtan att möta och förstå föreställningen om en annan tid än sitt eget medvetande. Fil dr Bodil Petersson från lundainstitutionen diskuterade detta i sitt föredrag ”En resa i tiden”. Eskapismen och nostalgin till trots finns positiva effekter av upplevelseindustrin: en känslomässig engagemang. Berit Wells från Svenska Institutet i Aten höll en intressant föreläsning om ”OS och antiken” där hon påpekade att i ett land där antika monumenten är så påtagliga som i Grekland är det lätt att levandegöra det förflutna. En bärande tanke i organisationen av OS i Aten 2004 var anknytningen till antiken. Vid invigningen och avslutningen av spelen levandegjordes antika myter, gestalter och även föremål.

Att populärkultur inte utgör något hot mot den ”vetenskapliga”, professionella arkeologin var också huvudpoäng i

Cornelius Holtorfs föredrag ”Arkeologi som varumärke inom populärkulturen”. Hans viktigaste poäng var att arkeologer är uppskattade inte för sina kunskaper om det förflutna men just därför att de gör en spännande arkeologi. Den professionella arkeologin behöver inte kämpa emot arkeologins popularitet. Dagen avslutades med en debatt om arkeologin och samhället med deltagande av Mats Burström, Kristina Jennbert, Björn Magnusson Staaf, Elisabeth Iregren samt undertecknad.

Producenten och författaren till TV programmet Utgrävarna hade goda ambitioner som visade att det behövs och att det är nödvändigt med nya infallsvinklar på mediala förmedlingar, som alltför ofta kan bli schablonmässiga. Programmet Utgrävarna var, enligt min mening, ett bra exempel på arkeologins identitetssökande. Självklart ville man använda *public service* argument. Men jag undrade:

- *Var är den kritiska distansen?
- *Var är självreflektionen?
- *Och var är resten av världen? Den som inte har förpassats till kulisser?
- *Var är de människor som inte använts för att skapa en bild av att detta handlar om just verkliga människor, verkliga minnen?

Man argumenterade under symposiet att det är viktigt med ”vår” historia. Men svensk historia är inte alltid bara *vår* historia. Eller är *de Andras historier* förpassade till Mångkulturåret? Å andra sidan, hur skildrar man det mångkulturella utan att överbetona skillnader eller ytterligare förstärka de diskriminerande strukturer som finns?

Inför TV programmet påpekades det att det handlar om kommunikation med olika intressegrupper i samhället. Men hur uppnår man kommunikation med hela allmänheten? Säkert genom TV media, men också genom museala innovativa utställningar. Och för att svara på frågan: vad vill folket ha egentligen? Vassare humaniora, ja definitivt, men utan självbelåtenhet, utan pekpinnar. Det är däremot positivt att utmana rädsor, fördomar eller invanda tankemönster, att skapa alternativ till både exotifieringen och xenofobin.

Bozena Werbart

NYA REDAKTÖRER FÖR CURRENT SWEDISH ARCHAEOLOGY

Current Swedish Archaeology får nya redaktörer i år. Vi är Åsa Gillberg, forskare vid Institutionen för arkeologi vid Göteborgs universitet, och Björn Nilsson, 1:e antikvarie vid Malmö Kulturmiljö.

Åsa intresserar sig främst för kunskapsteoretiska frågor och har i sin avhandling diskuterat individens roll i den arkeologiska kunskapsproduktionen. För tillfället arbetar hon i ett projekt kring den arkeologiska praktikens historia, där inventering, dokumentation och utgrävningspraktik under 500 år står i fokus. Andra områden som intresserar henne är förmedling och pedagogik.

Björn intresserar sig för arkeologi som ett brett utforskande av människans materialitet. Inom uppdragsarkeologin arbetar han bl a med frågor som rör praktiska och vetenskapsteoretiska kopplingar mellan naturvård och kulturmiljövård. Ett annat intresseområde är det populärvetenskapliga, där den vetenskapliga essän står i fokus.

Vi inbjuder härmed Sveriges arkeologer till medverkan i vol. 15. Då de senaste volymernas tema-satsning på de fyra elementen nu är avslutad, återgår vi till ett öppet innehåll. Instruktionerna till presumtiva författare är desamma som tidigare, och återfinns hemsidan www.currentswedisharchaeology.org. Artikelförslag i form av ett abstract kan sändas till:

Åsa Gillberg Björn Nilsson
Inst för arkeologi Malmö Kulturmiljö
Göteborgs univ. Box 406
Box 200 201 24 Malmö
405 30 Göteborg
bjorn.x.nilsson@malmö.se
a.gillberg@archaeology.gu.se

MONTELIUS-MEDALJEN

Svenska Fornminnes Föreningens Montelius-medalj utdelades till Evert Baudou den 7 december 2005 vid föreningens julmöte. Motiveringen är följande:

Svenska Fornminnes Föreningen har nu äran att utdela Montelius-medaljen till

en av vår tids främsta arkeologer professor emeritus Evert Baudou i Umeå. Föreningen vill därmed markera sin uppskattning och respekt inför en forskar- och yrkesbana som sträcker sig över mer än ett halvsekel. Den innefattar stationer som Riksantikvarieämbetet, Stockholms Universitet, Statens Historiska Museum och Umeå Universitet.

I sin forskning har Evert satt outplånliga avtryck. Nämnas kan hans studier över den yngre bronsåldern i Nordeuropa med en fyndkatalog som bara Evert skulle kunna åstadkomma. Vidare har han givit de forna norrländska regionerna ansikten. Därtill bör nämnas hans monumentala historik över arkeologisk forskning i Norden. Många torde uppskatta att han i sistnämnda arbete framhåller bebyggelsearkeologins stora betydelse.

Everts saklighet, djupa kunskaper och klarsyn har lett till många höga förtroendeuppdrag, främst inom forskarsamhället, vid Umeå Universitet och i Vitterhetsakademien i Stockholm. Uppskattningen av hans ärlighet mot kolleger och ständiga uppmuntran visades nyligen i den väldiga uppslutning som hans vänbok fick. Vi ser fram emot nästa steg Evert tar – att ge oss en allsidig bild av Oscar Montelius, vars distinkta profil ses på denna medalj, som jag nu överräcker till Evert Baudou.

För Svenska Fornminnes Föreningen

Åke Hyenstrand Jan Svanberg
vice ordförande ordförande

GJALLARHORNET

Deadline för nästa Gjallarhornet är den 30 april. Bidrag skickas till Martin Hansson, epost martin.hansson@smalandsmuseum.se
Du vet väl att du kan få Gjallarhornet per epost!? Skicka din epostadress till Bent Syse – bent.syse@uppmus.se.

AKTUELLA HEMSIDOR

Värt att notera är Samfundets två intressanta hemsidor. Besök Samfundet på www.arkeologiskasamfundet.nu och se allt om Current Swedish Archaeology på www.currentswedisharchaeology.org